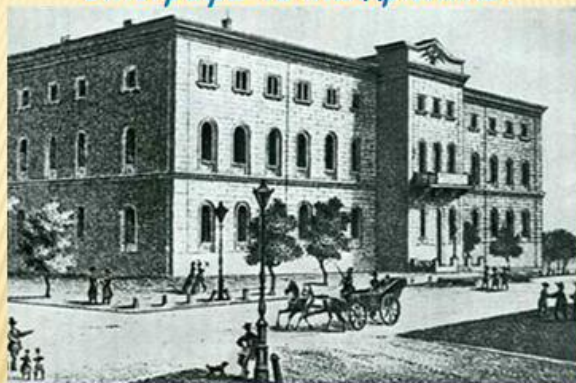

*Колекція польського славіста,
етнографа та мандрівника:*

*до 220-річчя з дня народження
Анджея Кухарського (1795-1862)*

Першим значним книжковим придбанням Новоросійського університету була бібліотека відомого польського славіста, етнографа та мандрівника професора Анджея Францишека Кухарського (1795-1862). Анджей Кухарський народився 30 листопада 1795 р. у Петроковському повіті. Після закінчення Варшавської школи був вчителем у Любліні, Полоцьку і Варшаві, де одночасно відвідував університет. Отримавши ступінь магістра наук і мистецтв, він викладав у школах латину і античну літературу. Одночасно він продовжував вивчення слов'янських граматик (польської, російської та чеської), а також заняття сербською мовою (а саме – верхньолужицькою).

Влітку 1823 р. він звернувся до Комісії у справах релігії та суспільної просвіти у Варшаві з проханням про відправку його за кордон «для вдосконалення в літературі слов'янських мов». Через два роки Комісія сповістила Анджея Кухарського про надання йому стипендії і відрядження у подорож по слов'янських землях, що включало також відвідування Німеччини, Австрії та Італії. Під час мандрівок він вивчав чеську мову та літературу, переписував рідкісні пам'ятки південнослов'янської писемності, збирав матеріали для передбачуваної спеціальної етнографічної карти Російської імперії. Детально записував всі свої враження в «Щоденник», в тому числі про зустрічі з Юзефом Добровським, Павлом Юзефом Шафариком, Вацлавом Ганкою, Яном Колларом та ін. діячами славістики, з якими листувався після повернення на батьківщину. Дослідження і шляхові записки, складені Кухарським під час подорожі, друкувалися в польській пресі (журнал «*Pamiętnik Warszawski*», «*Gazeta Polska*», «*Kurier polski*» та ін.).

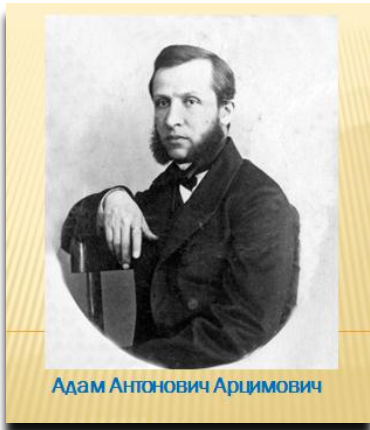
Незважаючи на досить обмежені кошти, якими його забезпечив Варшавський університет, Анджей Кухарський у величезній кількості купував книги і брошури, в тому числі навіть такі, «про існування яких не знали місцеві бібліофіли».

А. Кухарський повернувся на батьківщину незадовго до початку повстання 1830-1831 р. У грудні 1831 р. він отримав призначення на посаду професора у Варшавському університеті, однак внаслідок його закриття Кухарський так і не став університетським професором. У 1833 р. він отримав посаду вчителя в гімназії, а потім у варшавській губернській гімназії. У 1847 р., після 30-річної служби на вчительському званні, А. Кухарський зібрався піти у відставку.

Педагогічну діяльність А. Кухарський поєднував з філологічними дослідженнями. Крім ряду робіт і декількох статей у періодичних виданнях, він брав участь у підготовці «*Історії слов'янського законодавства*» (1838) В. Мацеєвського. У рукописах залишилися його праці з загальної історії, порівняльної граматики слов'янських нарідів, про переклади Біблії на слов'янські мови. Помер А. Кухарський у Варшаві 17 січня 1862 р., залишивши цінну власну бібліотеку.

Доля бібліотеки А. Кухарського

Інтерес до бібліотеки Анджея Кухарського, що збиралася власником протягом 40 років, проявляли і в Празі, і в Загребі, і в Росії. Так, професор богослов'я католицької духовної академії, бібліотекар імператорської Публічної бібліотеки Антон Домінікович Івановський (1823-1873), вважаючи за необхідне придбання цієї книжкової колекції для Росії, звернувся до Олександра Івановича Кошелева (1806-1883) – головного директора фінансів у Варшаві з пропозицією купити зібрання польського славіста для московського публічного Румянцевського музею. Однак дирекція музею берегла гроші на купівлю іншої колекції. Заклики до московських меценатам знайти 6 тисяч рублів виявилися безрезультатними.

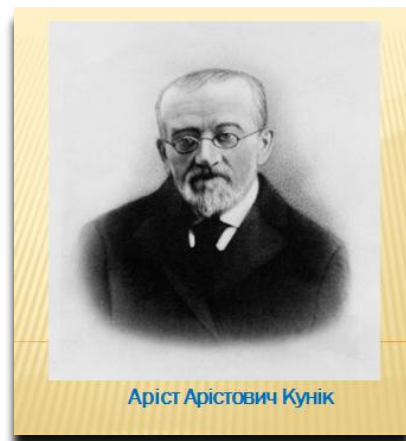

Адам Антонович Арцимович

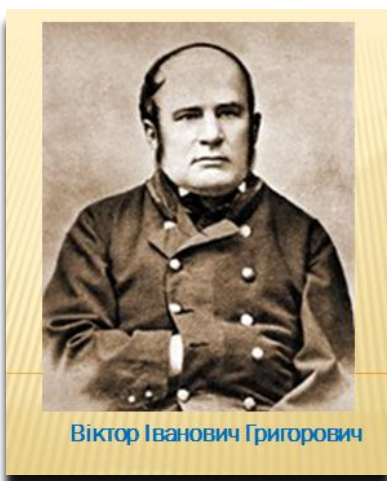
Долю зібрання вирішив приїзд до Петербурга попечителя Одеського навчального округу Адама Антоновича Арцимовича (1829-1893).

Навесні 1865 р., ще до офіційного відкриття Новоросійського університету, було отримано дозвіл міністра народної освіти на придбання бібліотеки професора Кухарського для нового навчального закладу на півдні Російської імперії.

Характеристику бібліотеці А. Кухарського дали історик академік Аріст Арістович Кунік (Ernst-Eduard Kunik ; 1814-1899) і професор Віктор Іванович Григорович (1815-1876) – відомий славіст, що став першим деканом історико-філологічного факультету Новоросійського університету.

Аріст Арістович Кунік

Віктор Іванович Григорович

Віктор Іванович у своєму відгуку писав про колекцію Кухарського: «Библиотека заключает в себе богатое собрание карт и книг по этнографии и филологии. При довольно значительном числе брошюр и мелочных сочинений она заключает драгоценные материалы для филологии славянской. Сверх богатого запаса лексиконов и грамматик она может представить многие редкие материалы для изучения южных славян, а из северо-западных для лужичан». Ґрунтуючись на рекомендаціях академіка А. Куніка і професора В. Григоровича, університет домігся спеціальних асигнувань (5500 руб.) на придбання бібліотеки у вдови А. Кухарського – пані Юзефи Вежбовської (Józefa z Albrychtów Wierzbowskiej; бл. 1813/1818-1875) за другим чоловіком. А 1865 р. В. І. Григорович був відряджений до Варшави для огляду бібліотеки А. Кухарського та її доставки до Одеси.

Університетська бібліотека

Влітку 1865 р. до Одеси прибули залізницею десять ящиків з книгами. Вони були записані в основний фонд Фундаментальної бібліотеки університету і розподілені по її різних відділах.

Зібрання А. Кухарського налічувало 2364 назви у 3640 одиницях. Багато матеріалів, зібрані А. Кухарським, вже у XIX ст. були бібліографічною рідкістю. Загальне число стародруків – 501 од., тобто 1/5 частина колекції (XV ст. – 1, XVI ст. – 18, XVII ст. – 57, XVIII ст. – 425, без року – 126).

(джерело: Вклад физиков Одесского (Новороссийского) университета в развитие науки в Одессе, 1920-1933. – Одесса, 2010).

Однак за роки свого знаходження в університетській бібліотеці, склад колекції польського бібліофіла зазнав деяких змін. Так, на початку 1930-х рр. рукописи із зібрання Кухарського (17 од.) разом зі всім рукописним фондом університетської бібліотеки були передані до Одеської публічної бібліотеки (зараз – Одеська національна наукова бібліотека ім. Горького). Там же зберігається частина стародруків даної колекції. А в роки Великої вітчизняної війни картографічний фонд університетської бібліотеки (17 тис. аркушів), до складу якого входили рідкісні карти, атласи та портулани з особистих зібрань, був знищений під час бомбардування Одеси. За оцінкою А. Д. Івановського, «ни одна библиотека в Европе не обладает подобным собранием, потому что оно содержит более 1000 карт славянских земель, изданных во все времена, начиная с самых древних изданий до новейших атласов».

Колекція А. Кухарського в Науковій бібліотеці ОНУ імені І. І. Мечникова

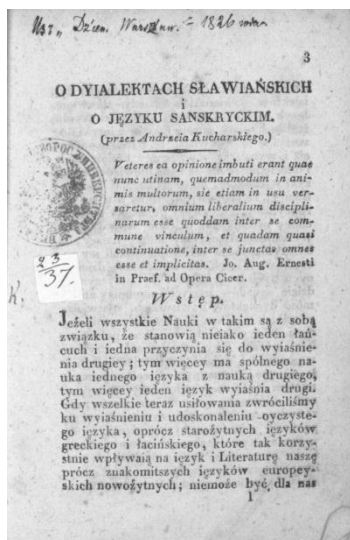
На сьогодні належність книг з бібліотеки польського славіста Анджея Кухарського можливо встановити завдяки збереженим інвентарних книг бібліотеки Новоросійського університету і власницьким знакам на книгах (штампи, записи).

Власницькі знаки А. Кухарського

Професійні інтереси колекціонера визначили склад зібрання, яке формувалося як бібліотека вченого-славіста. Близько третини всіх видань складають книги зі славістики, загального мовознавства, літературознавства та художньої літератури неслов'янських країн.

В Науковій бібліотеці ОНУ імені І. І. Мечникова книги з колекції А. Кухарського представлені більш ніж 25 мовами. Домінують видання слов'янськими мовами (польською, російською, сербською, хорватською, чеською, словацькою, словенською, верхньо- і нижньолюжицькою, українською, болгарською), але також представлені книги албанською, грецькою, німецькою, французькою, англійською, італійською, румунською, молдавською, литовською, вірменською, угорською, естонською, фінською, єврейською, чуваському, монгольською мовами і на санскриті.

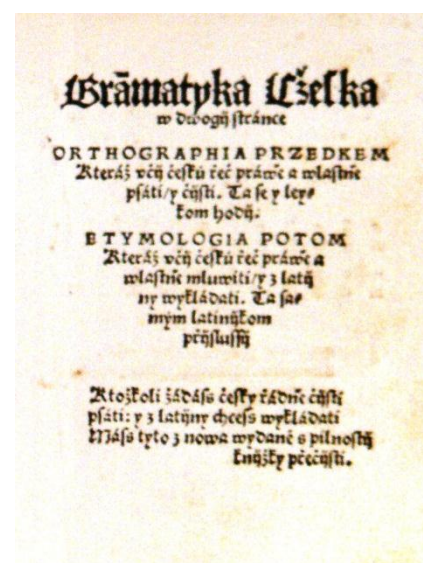
Так, у фондах Наукової бібліотеки зберігається розвідка А. Кухарського «Про діалекти слов'янські та про санскрит» («O dialektach słowiańskich i o języku sanskryckim»), що вийшла друком у Варшаві 1825 р. у першому томі журналу «Варшавський щоденник».

[Kucharski, Andrzej \(1795-1862\). O dialektach słowiańskich i o języku sanskryckim. – \[Warszawa : s. n.\], \[1825\]. – 44 s. : tabl. – Отд. отт. : Dziennik Warszawski, 1825, t. 1, № 1. \(Шифр зберігання – 23/37\).](#)

А. Кухарський був першим польським вченим, що обробив величезний матеріал та узагальнив його у «Бібліографічному списку польських граматик і словників» (містить 93 документа, опублікованих у 1486-1825 pp.). Не дивно, що в його бібліотеці знаходиться таке величезне зібрання граматик різних слов'янських та інших мов.

Серед рідкісних примірників граматик і словників звертає на себе увагу перше видання «Чеської граматики» (Наместово, 1533), що складається з двох частин. Укладачами першої частини «Орфографії», що заснована на порівнянні декількох чеських перекладів Біблії, виступили чеські гуманісти XVI ст.: священник Вацлав Бенес Оптат (Optát, Václav Benes ; кін. XV ст. – 1559) та граматики, перекладач Петер Гзель (Gzel, Petr ; ? – після 1564). Друга частина «Етимологія» складена за участю Вацлава Філоматеса (Philomates, Václav ; до 1490-), що працював в якості пастора в Південній Моравії.

[Grāmątka Czeska w dwogij strance : Orthographia przedkem kteráž včij českú řeč práwě a vlastně psáti, y čijsti. Ta se y leykom hodij. Etymologia potom kteráž včij českú řeč práwě a vlastně mluwiti, y z latij ny wykładati. Ta samým latinijkom přijslussij ... / \[komp. : Václav Beneš Optát, Petr Gzel, Václav Philomates\]. – A gest wytisstiена w Náměsšti \[Náměsti nad Oslavou\] : Kasspar Prostieyowsky, 1533 \[7. VI. 1533\]. – \[77\] s. \(Шифр зберігання – 23/58\).](#)

Чесько-німецький розмовник Андреа Клатовського (Ondřej Klatovský ; 1504-1551), відомого чеського поета та педагога, є один з найбільш раних друкованих чесько-німецький посібників для вивчення іноземної мови, що містить зразки розмов на різну тематику. Надрукований підручник в Оломоуці в типографії Яна Гюнтера у 1564 році (вперше надрукований у Празі у 1540 р.).

[\[Klatovský, Ondřej \(1504-1551\)\]. Knižka w Czeském a Německém Jazyku složená Kterakby Czech Německy, a Němec Česky čijsti, psáti, y mluwiti, včiti se měl = Ein Buechlein in Behemischer und Detscher Sprach deßgleichen ein Detscher Behemisch lesen schreiben und reden lernen sol. – Tissteno w Holomucy \[Olomouc\] : v Jana Gunthera = bey Johann Guenther, 1564. – CLXXXVIII f. : ill. \(Шифр зберігання – 23/43\).](#)

Назвемо тут же широко відомий свого часу підручник чеського мислителя, педагога та письменника Яна Амоса Коменського (Jan Amos Komenský ; 1592-1670) «Відкриті двері до мов усіх наук...», що вперше поєднував засвоєння латинської мови з вивченням навколишнього світу. Я. А. Коменський написав ряд педагогічних праць, присвячених організації школи і методам навчання в школі. Його перший підручник – «енциклопедія» елементарних реальних знань, що була перекладена 20 європейськими і 4 азіатськими мовами. В університетській бібліотеці зберігається видання надруковане латинською, німецькою та польською мовами у Калінінграді у 1675 р.

[Comenius, Joann-Amos \(1592-1670\). J. A. Comenii Janua linguarum aurea reserata sive seminarium trium latine, germanicae et polonicae ... – Regiomonti \[Kaliningrad\] : opera & Impensis Friderici Reusneri, serelect. Brandenb. Typogr., 1675. – \[664\] p. \(Шифр зберігання – 21/3\).](#)

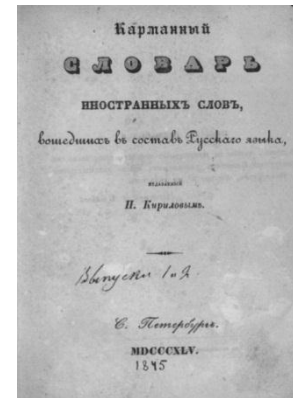

Гідний згадки факт присутності в добірці граматики різних мов «Граматики русинського або малоросійської мови в Галичині» галицько-російського письменника Йосипа Левицького (1801-1860) – українського греко-католицького священника, громадсько-культурного діяча, письменника і філолога, автора граматики української мови і низки шкільних підручників. У передмові до своєї «Граматики...» він вжив термін «лемки», що, за деякими джерелами, було першим таким випадком у історії; також він вміщує перелік старовинних церковнослов'янських книг, роблячи посилання на перший том покажчика Сопікова «Опыт российской библиографии». «Грамматика...» Й. Левицького – це перше видання граматики русинської мови.

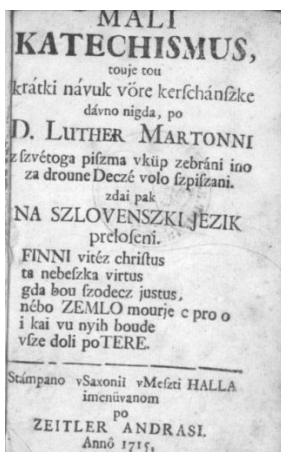

[Lewicki, Joseph \(Левицкий, Иосиф ; 1801-1860\). Grammatik der Ruthenischen oder klein Russischen Sprache in Galizien / von Joseph Lewicki ... = Грамматика языка русского в Галиции = Grammatyka języka ruskiego w Galicyi. – Przemyśl : gedruckt in der griech. kath. bischöflichen Buchdruckerey, 1834. – \[8\], XXVI, 212, 59, \[11\] S., 1 Bl. Taf. \(Шифр зберігання – 28-a/12\).](#)

Серед бібліографічних рідкостей XIX століття відзначимо також «Карманный словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка» (СПб., 1845-1846) виданий Н. С. Кириловим – артилерійським штабс-капітаном, викладачем Павловського кадетського корпусу. Активну участь у складанні першого випуску цього довідкового видання брав В. М. Майков, а другий випуск редагував М. В. Петрашевський. Вгледівши в словнику пропаганду ідей утопічного соціалізму, уряд розпорядився про знищення видання. У травні 1846 р. цензура затримала вихід книги у світ, потім за розпорядженням міністра просвітництва С. С. Уварова її вилучили. В наступні роки обидва томи були вилучені з продажу та спалені поліцією. Тираж видання складав 2000 примірників, з них близько 1599 – було спалено, так що 400 примірників встигло розійтись до покупців. Збережений примірник видання з колекції А. Кухарського є бібліографічною рідкістю, що зберігався у відділі нелегальної і забороненої літератури університетської бібліотеки.

[Карманный словарь иностранных слов, вошедших в состав русского языка : \[в 2 вып.\], / издаваемый Н. Кирилловым ; \[под ред. В. Н. Майкова \(1 вып.\), М. В. Петрашевского \(1-2 вып.\)\]. – С. Петербург : в тип. Губернского правления, 1845-1846. – Вып. 1. – 1845. – \[4\], 176 с. ; \[вып. 2\]. – \[1846\]. – 177, 324, III-XVII, \[1\] с., 4 л. ил. \(Шифр зберігання – 28/19\).](#)

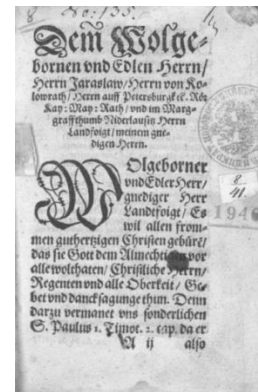

Важлива частина колекції – це богословська література та книги з історії церкви: проповіді, повчальні роздуми й настанови, молитовники, святці і книги для співу (314 назв.). На думку А. Івановського, безцінним надбанням для Росії був також і розділ церковної літератури, зібраний А. Кухарський. Варте уваги й перше видання «*Katechizica*» Мартіна Лютера, перекладеного Францем Темліном (Franc Temlin), що надруковане у 1715 р. прекмурсько-словенською літературною мікрмовою (прекмурщиною), що виросла з кайкавської та словенської передтрадиції, з використанням графіки угорського типу.

[Luther, Martin \(1483-1546\). Mali Katechismus. : touje tou krátki návuk võre kerschánszke / dávno nigda, po D. Luther Martonni z szvétoga pizma vküp zebráni ino za droune Deczé volo szpizani, zdai pak na szlovenszki jezik prelofeni ; \[prevedel Franc Temlin\]. – Halle \[Halle an der Saale\] : po Zeitler Andrasi, 1715. – 48, XV s. – Власницький конволют. Припл.: 1\) \[Küzmič, Štefan\]. Võre krsztsánszke krátki návuk ... – V Halli \[Halle an der Saale\], 1754. – \[22\], 275 s. : il. ; 2\) Réd zvelicsánsztva ... / \[iz nemščine prevedel Mihael Sever\]. – Stámpano v-Halli Saxonszkoj \[Halle an der Saale\], 1747. – 96 s. \(Шифр зберігання – 3/42\).](#)

А. Кухарський виявляв значний інтерес до лужицької мови та літератури, культури та історії лужичан. За даними рукописного каталогу та інвентарної книги університетської бібліотеки, ця частина зібрання польського вченого становила понад 70 назв (близько 100 т.) лужицькою, німецькою, латинською мовами. Тут представлені граматики верхньо- і нижньолужицькими мовами, словники, богословська і художня література, книги з історії та географії. Стародруки складають значну частину літератури, пов'язаної з історією та мовою лужицьких сербів.

Справжнім «уніком» є «*Нижньосорбський збірник псалмів і Катехизис*» (Бауцен, 1574). У цьому видавничому конволюті сплетені тексти церковного календаря та збірника псалмів латинською, німецькою та вендською (лужицькою) мовами, в також Малий Катехизис, переведений на останній Альбіном Моллером (1541-1618). У літературі висловлювалося припущення, що вказаний на загальному титульному аркуші видавничого конволюта «*Церковний календар*» у цьому виданні відсутній. Наявність цієї частини у примірнику Наукової бібліотеки ОНУ підвищує його наукову і бібліографічну цінність.

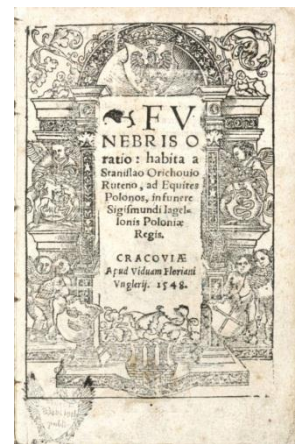
[\[Moller, Albin \(1541-1618\)\]. Calendarium Ecclesiasticum perprtuum & syllabatim ediscendum. Das ist, Ein ewigwender Kirchen Calender, zeigende, wie man gründtlich erfinden möge ... – \[Gedruckt zu Budissin \[Bautzen\] : durch Michael Wolrab\], 1574. – \[14\] Bl., 1 Taf. ; 8° \(15 cm\). – \[Видавничий конволют. Містить: \\[Moller, Albin\\]. Das wendisch gesangbuch, darinnen Hohen Fest die Introitus, Kyrie ... begrieffen ... – \\[Gedruckt zu Budissin \\[Bautzen\\], 1574. – \\[1\\], 131, \\[5\\] Bl. : Ill. ; Moller, Albin. Der kleine Catechismus, Das ist Die Heiligen Zehen Gebot Gottes ... in Wendische Sprache verdolmetschet, und publiciret worden. / Durch Magistrum Albinum Mollerum Straupicensem, Pastorem & Astronomum Lusatiae inferioris. – \\[Gedruckt zu Budissin\\], 1574. – \\[15\\] Bl. \\(Шифр зберігання – 8/41\\).\]\(#\)](#)

Відзначимо видання, що містить переклад християнського гімну «Тебе, Боже, хвалило» (лат. «*Te Deum laudamus*»). Текст гімну написаний в кінці IV – на початку V ст. Молитовник вийшов друком у 1700 році верхньолужицькою мовою у перекладі Юрі Хавштина Светліка (Swětlik, Jurij Nawštyn ; 1650-1729) – католицького священика, письменника та перекладача. Крім тексту, надруковані нотні стани, у яких ноти повинні були вписуватися від руки. Причиною, видимо, було те, що в різних общинах одні й ті ж молитви співалися на різні мелодії. Надрукувавши якусь певну мелодію, видавець в цьому разі штучно би звузив коло покупців книги. На сьогодні примірник видання є рідкісним (не міститься в електронних каталогах жодної бібліотеки).

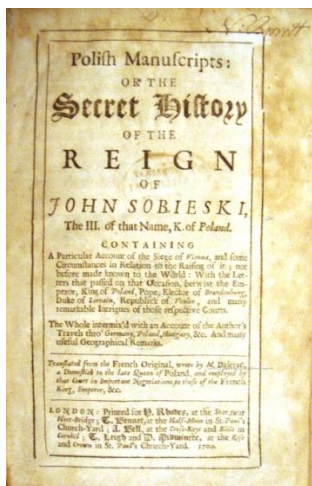
[Tón SSu Mbróza ha Hauzténa Kwalbne Kherlusch Te Deum laudamus. ; z Waczenskoho na Serbsku Rétz přewožené, ha won daté. Létu 1700. – \[S. l. : s. n.\], 1700. – 8 s. \(Шифр зберігання – 8/60\).](#)

У колекції А. Кухарського представлені твори античних авторів у виданнях XVI-XVII ст., праці ерудитів XVII-XVIII ст. з історії, географії, етнографії, педагогіці та класичної філології, художня література та ін. Серед книг з історії слов'янських народів найбільше з історії Польщі, але є також видання присвячені історії неслов'янських країн. Прикладом стародруку з історії південних і західних слов'ян є «*Надгробна промова Станіславом Оріховієм ... на похованні Сигізмунда Ягеллона, короля Польського*» відомого польського богослова, публіциста та історика Станіслава Оріховського, надрукована у Кракові в типографії вдови Флоріана Унглера у 1548 р. Станіслав Оріховський (1513-1566) на початку своєї діяльності вступив у гострий конфлікт з церквою, виступивши проти celibату (безшлюбності ксьондзів), і

накликав на себе суворі переслідування після одруження в 1551 р. У 1560-ті роки він виступав уже як правовірного католика, громив реформацію, в першу чергу аріан. Як політик він відстоював виняткові привілеї та політичне панування магнатів і шляхти, вважаючи, що міщанство і селянство зобов'язані служити їм. На думку Оріховського, світська влада повинна була підкорятися церковній, оскільки від неї отримана і на неї повинна спиратися, ідеальний державний устрій повинно було очолюватися папою.

[Orzechowski, Stanislaw \(1513-1566\). Funebris oratio : habita a Stanislao Orichovio Ruteno, ad Equites Polonos, in funere Sigismundi Jagellonis Poloniae Regis. – Cracoviae \[Kraków\] : apud Viduam Floriani Unglerij, 1548. – \[52\] f. \(Шифр зберігання – 79/123\).](#)

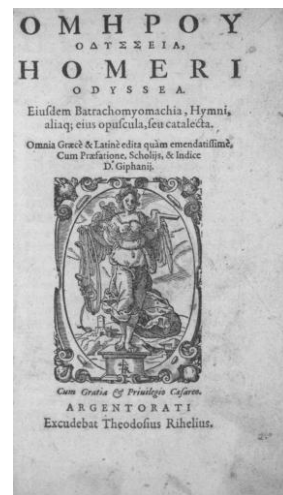

У колекції А. Кухарського також є видання «*Таємної історії правління Яна Собеського*» (Лондон, 1700) французького агента в Речі Посполитій д'Аллерака, щодо історичних подій в Польщі XVII ст. Д'Аллерак Франсуа Пауліно – відомий французький мандрівник. Свою кар'єру він починав як слуга польського короля Яна III Собеського. Монарх доручав йому доставку листів до своєї коханої дружини Марисенькі. Згодом Франсуа так втерся у довіру до короля, що той клопотав про його нобілітацію – набуття прав дворянства. Д'Алейрак був свідком багатьох цікавих подій. У 1699 році в Амстердамі побачила світ його книга «*Анекдоти про Польщу, або спогади о таємницях правління Яна III Собеського*», а видання в англійському перекладі вийшло в Лондоні у 1700 р.

[Daleras, Francois-Paulin. Polish Manuscripts: or The secret history / of the reign of John Sobieski, the III. of that name, K. of Poland ... ; translated from the french original, wrote by m. Dalerac ... – London : printed for J. Rhodes, C. Bennet, A. Bell, T. Leigh, D. Bidwinter, 1700. – \[16\], 232, 321-376 \[i. e. 233-288\] p. \(Шифр зберігання – 79/16\).](#)

Антична література представлена у зібранні А. Кухарського «*Іліадою*» і «*Одіссеєю*» Гомера, виданими в другій половині XVI ст. в Страсбурзі під редакцією Губерта ван Гіффена (Hubert van Giffen ; Obertus Giphanius ; 1534-1604) – філософа, філолога, німецького юриста, професора етики й права протестантського університету Альтдорф у Страсбурзі. Ван Гіффен був провідною фігурою у філології, філософії та гуманістичної юриспруденції.

[Homerus \(VIII a. ae. n.\). Omerou Odyssea = Homeri Odyssea ; eiusdem Batrachomyomachia, Hymni, aliaq\[ue\] opuscula, seu catalecta / omnia Graecè & Latinè edita quam emendatissime ; cum Praefatione, Scholijs, & Indice \[ed.\] D. Giphaniij. – Argentorati \[Strasbourg\] : excudebat Theodosius Rihelius, \[ca 1592\]. – 827, \[53\] p. \(Шифр зберігання – 32 1/47\).](#)

Епоха італійського Відродження розкривається твором італійського поета і теоретика поетичного мистецтва, видатного представника італійської літератури пізнього Відродження Торквато Тассо (1544-1595) «*Звільнений Єрусалим*» (Венеція, 1588). У пошуках сюжету він звернувся до історичних подій, які хвилювали його сучасників, а саме – до першого хрестового походу на чолі з Готфрідом Буйонський – облоги і взяття Єрусалиму (кінець XI ст.). Незважаючи на те, що поема була готова вже в 1575 році, Тассо побоювався видавати її.

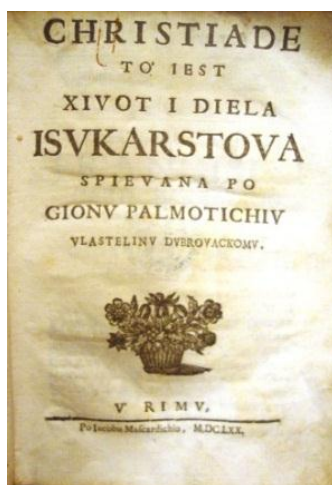
У цей час у поета посилилася хвороблива релігійність, страх перед церковною цензурою, і на цьому ґрунті виникло невдоволення своїм твором, особливо присутністю в ньому чуттєвого елемента, несумісного з релігійними поглядами. Але один з друзів Т. Тасо, без згоди автора, надрукував поему в 1581 році. Книга викликала гостру полеміку і нападки на автора, через що поет переробив її і видав під назвою «Завойований Єрусалим». Однак цей варіант значно поступався першій редакції.

[Tasso, Torqvato \(1544-1595\). Il Goffredo' overo Gierusalemme liberata, : poema heroico / del sig. Torqvato Tasso ... Con l'Allegoria dell'istesso Auttore. Et con gli Argomenti a ciascun Canto del signor Horatio Aristi. ; aggiuntoui l'Annotarioni d'incerto Auttore ... Et alcune Stanze in lode del Poeta. ; Et anco i Cinque Canti del signor Camillo Camilli. – In Vinegia \[Venezia\]: presso Altobello Salicato, alla libreria della Fortezza, 1588. – \[24\], 576. \[22\] p. \(Шифр зберігання – 50/1\).](#)

Серед цінних книг придбаної бібліотеки В. І. Григорович називає і «Стародруки Рагузінських (Дубровицьких) поетів». Виникнення дубровницької літератури латинською та італійською мовами відноситься до періоду Відродження, пов'язаного з діяльністю на Далмацькому узбережжя італійських гуманістів XIV століття. Далмацько-дубровницька поезія і суспільно-історична думка стала в цьому регіоні вищим проявом ренесансної культури. У місті процвітали мистецтва та науки, тут мешкало багато поетів, письменників, художників та вчених. В їх числі слід назвати відомого драматурга та поета, яскравого представника далматинського Відродження XVI ст. Маріна Држича (Marin Držić ; 1508-1567). В університетській бібліотеці зберігається комедія М. Држича «Тірена», що представлена у двох венеціанських виданнях 1607 і 1630 р.

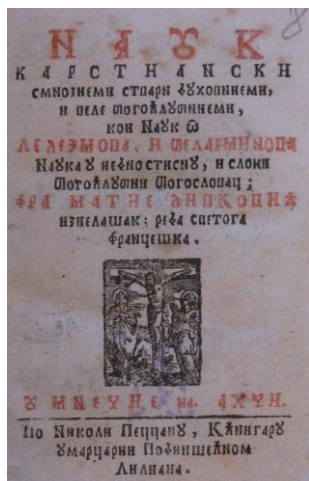

[Držić, Marin \(1508-1567\). Tirena comedia Marina Darxichia: priaksana u Dubrouniku Godiscta M.DXLVIII ... – In Venetia \[Venezia\]: presso Francoscho Barileti, 1607. – 36 \[i. e. 64\], 3-56 p. \(Шифр зберігання – 26/86\).](#)

Один з найплідніших дубровницьких поетів Юній Пальмотич (Palmotić чи Palmotta ; 1606-1657) прагнув до народності, ретельно вивчав народну мову, бажаючи очистити літературну мову від італійського елемента. Пальмотич на честь Бога і в подяку за дарований йому талант, написав свій найбільш відомий твір – поему «Христіаду» (Рим, 1680), яка є вільною переробкою латинської поеми Ієроніма Види «Christiados Libri VI» (Кремона, 1535). Поема розділена на 24 пісні і відрізняється витонченістю мови і вірша.

[Palmotichius, Gioni \(Palmotić, Junije ; 1606-1657\). Christiade to'iest xivot i diela Isukarstova spievana po Gionu Palmotichiu, vlastelinu Dubrovackomu. – U Rimu : po Iacobi Mascardichiu, 1670. – \[36\], 633, \[1\] s. \(Шифр зберігання – 26/80\).](#)

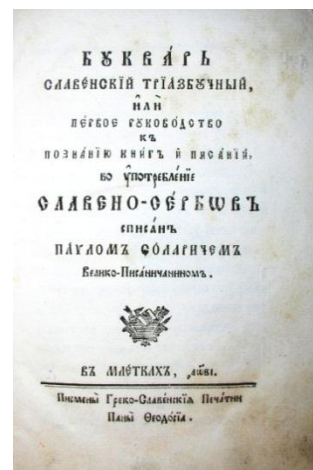

Безумовну цінність представляють книги боснійською кирилицею, якою в італійських друкарнях друкували книги для слов'ян-католиків. У Боснії в XVI ст. місцеві друкарі використовували спеціальний вид алфавіту – боснійсько-кириличний (босанчиця, буквиця або хорватська кирилиця). Прикладом є видання, зібране та упорядковане письменником та проповідником християнського вчення францисканця Матія Дівковіча (Матіја Дивковић, 1563-1631) «Повчанња християнське з багатьма істинами духовними ...» (Венеція, 1698), яке надруковане боснійським шрифтом. Воно призначалося для навчання читати й писати в Хорватії та Боснії у XVII-XVIII ст. М. Дівковіч зайняв особливе місце в друкарській і видавничій справі.

Не бажаючи користуватися вже існуючим боснійським шрифтом, він відлив у друкарні Петра Марії Бертан інші два типи літер боснійської кирилиці. Одну зі своїх головних праць – «Наук карстиански», М. Дівковіч опублікував у двох варіантах: у 1611 р. (так званий великий катехізис для народу слов'янського) видання надруковано першим типом шрифту, а у 1616 р. (так званий малий катехізис) – курсивною боснійською кирилицею. Розрізняються вони не тільки графікою, але і змістом, і правописом. У зв'язку з популярністю книга витримала 12 перевидань. Університетський примірник надрукований у 1698 р. (перевидання 1616 р.). До видання ввійшли: кирилівська таблиця рухливих свят на 1700-1717 р., латинська таблиця рухливих свят на 1699-1727 р., а також «Плач блаженної дівиці Марії». Вважається, що цим твором М. Дивкович «створив малу Енциклопедію духовного читання того часу в прозі та віршах».

[Дивкович, Матіја \(Divković, Matija ; 1563-1631\). Наук карстиански : с мнозиими ствари дїховниими, и веле боголюбниими / фра Матие Дивковић взнелашак реда светога Францешка. – Ū Мнецие \[Venezia\] : по Николи Пеццану, 1698. – \[30\], 384 с. \(Шифр зберігання – 8/682\).](#)

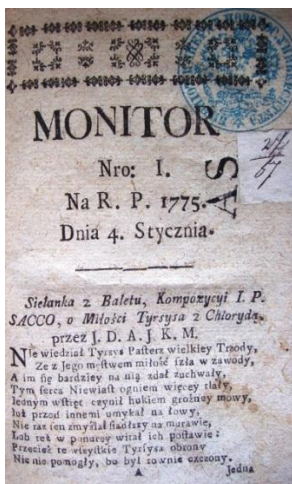
В Науковій бібліотеці ОНУ зберігаються примірники трьох глаголичних видань з колекції А. Кухарського, надрукованих у XVIII – початку XIX ст. Одним з них є «Буквар словенський три азбучний ...» (Венеція, 1812) – надзвичайно рідкісне видання букваря кирилівських, російських гражданських і глаголичних письмен видатного сербського просвітника, письменника та перекладача Павла Соларіча (1781-1821). «Буквар ...» Павла Соларіча адресований сербам, що проживають в різних землях і державах. Складається з трьох частин: перша частина «Буквар, що містить абетку словено-сербську св. Кирила Фессалонічаніна, просвітителя сербів та інших Словенських народів у дев'ятому столітті» включає текст для початкового навчання

кириличному (церковнослов'янському) письму; друга – «Буквар, що містить абетку словено-російську, складену в Москві на початку осмагонадесять сторіччя» покликана навчити читати книги цивільного друку; третя – «Буквар, що містить абетку словено-ілірічну св. Ієроніма Стрідонського вчителя церковного в четвертому столітті» призначена для навчання читання книг, написаних глаголичною азбукою. Павло Соларіч при складанні «Букваря ...» використовував авторські методики навчання читання.

[Соларич, Павел \(1781-1821\). Букварь Славенскій триазбучній, или Первое руководство к познанию книг и писаний, / во употребленіи Славено-Сербов списан Павлом Соларичем Велико-Писаничанином. – В Млетках \[Venezia\] : писмены Греко-Саленскія Печатни Паны Ѳеодосіа, 1812. – 142, \[2\] с., 4 л. табл. \(Шифр зберігання – 23/82\).](#)

Невід’ємною частиною колекції А. Кухарського є періодичні видання. У складі книжкового зібрання представлені періодичні видання літературного і суспільно-політичного змісту другої половини XVIII – середини XIX ст. Серед стародруків назвемо польський політичний, моральний і літературний журнал «Монитор» (1765-1784 р.) за 1775 р. На початку 60-х р. XVIII ст. на чолі польського видавничого ринку став єзуїт о. Францішек Богомолець (Franciszek Bohomolec ; 1757-1784) – прихильник помірних реформ, який у березні 1765 р. став засновником і першим редактором «Монітору». Редакція «Монітора» використовувала досвід знаменитого англійського «Глядача» («The Spectator», 1711-1712) Дж. Аддісона і Р. Стилю. Журнал ознайомив читачів з філософією Просвітництва і головним чином з поглядами французьких і англійських мислителів: Ф.-М.-А. Вольтера, Ж.-Ж. Руссо. Велику увагу «Монітор» приділяв питанням виховання. Спираючись на педагогічні ідеї Дж. Локка, журнал вважав за необхідне керувати навчанням дитини згідно з його здібностям, надавав великого значення домашньому і громадському вихованню.

З 1772 р. цілі номери «Монітора» були заповнені перекладами статей з англійської «Глядача», ніж втратили свою цінність і самобутність. Це був помірно-прогресивний журнал, який, висуваючи обмежену в політичному відношенні програму, боровся зі шляхетської відсталістю і вказував на основні вади польського суспільства. Таким чином, «Монітор» сприяв поширенню ідей Просвітництва в Польщі, ніж зіграв важливу роль у розвитку розумової життя польського суспільства середини XVIII в. А. Кухарський придбав для своєї колекції підшивку першого тому «Монітора» за 1775 р., редактором якої був Ігнаціо Красицький (Ignacy Krasicki ; 1735-1801).

[Monitor / \[red. Ignacy Krasicki\]. – \[Warszawa : w drukarni Mitzlerowskiej\]. – 1775. – \[Т. 1\], № 1 \(4 st.\) – № 51 \(28 czrw.\) \(Шифр зберігання – 27/57\).](#)

Пізніше з’являються періодичні видання, для яких характерна відмова від морально-дидактичної лінії «Монітора» і жвавий інтерес до актуальної суспільно-політичної та наукової проблематики. Так, наприклад, «Національна та іноземна газета» («Gazeta narodowa y obca») за 1791-1792 р., «Кореспондент Варшавський ...» («Korrespondent warszawski») за 1792-1793 р., «Газета вільна Варшавська» («Gazeta wolna warszawska») за 1794 р., «Варшавська газета» («Gazeta warszawska») за 1796-1797 р., «Національна газета» («Gazeta krajowa») за 1794 р. тощо.

Анджей Кухарський – відомий польський славіст, етнограф, бібліофіл та мандрівник. Його унікальна колекція книг, що вже 150 років зберігається у Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, є основним джерелом, що дозволяє скласти уявлення про наукові та бібліофільські інтереси власника. У колекції А. Кухарського представлена значна кількість рідкісних і цінних стародруків та видань XIX ст., що охоплюють майже всі науки гуманітарної спрямованості.

Укладач: Г. В. Великодна

З цифровими версіями деяких примірників з колекції А. Кухарського можна ознайомитися за електронною адресою: <http://rarebook.onu.edu.ua:8081>

[Список літератури про життя та діяльність А. Кухарського, його книжкове зібрання.](#)

При використанні матеріалів посилання на офіційний сайт Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова обов’язкове!